

Elżbieta Rojowska

Wpływ dekretów radzieckich Rady Najwyższej ZSRR na polskie prawo karne dotyczące karania zbrodniarzy wojennych

Studia Prawnoustrojowe nr 15, 183-192

2012

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Materiały źródłowe

Elżbieta Rojowska

Katedra Historii Państwa i Prawa

Wydział Prawa i Administracji UWM

Wpływ dekretów radzieckich Rady Najwyższej ZSRR na polskie prawo karne dotyczące karania zbrodniarzy wojennych

Zwyczaj pozostawiania zwłok wisielca na szubienicy nie był obcy średnio-wiecznej Polsce, zwłok skazanego nie usuwano tak długo, „aż zgniją ścięga i rozluźnią się spojenia kości”. Nad odstrasżającą funkcją kary śmierci w tej epoce można zastanawiać się zwłaszcza w sytuacji jej kwalifikowanej formy, do której zalicza się m.in. wykonanie pewnych aktów przed lub po pozbawieniu skazanego życia, w tym również pozostawienie trupa na szubienicy do czasu jego rozkładu¹. Takie kwalifikowane formy kary śmierci towarzyszyły następnym stuleciom włącznie z wieszaniem lub przybijaniem do szubienicy ciała niedoszłego skazańca, który przed egzekucją zabił się lub zmarł. W drugiej połowie XVIII wieku wprowadzono „wykonywanie kary śmierci” na nieobecnych, polegające na wieszaniu na szubienicy lalki symbolizującej skazańca lub tablicy z imieniem i nazwiskiem przestępcy albo przedstawiającego go rysunku. Z kolei pod rządami Kodeksu Karzącego Królestwa Polskiego i następujących po nim kodeksów karnych publiczne egzekucje przetrwały do lat sześćdziesiątych XIX wieku i powrócono do nich w czasie powstania styczniowego. Ostatecznie w 1876 r. zaprzestano publicznych egzekucji, a ciało skazańca pozostawało na szubienicy pół godziny, po czym było grzebane w nieoznaczonym miejscu².

W okresie międzywojennym polskie ustawodawstwo przewidywało karę śmierci jako karę zasadniczą. Jej wykonanie zgodnie z kodeksem karnym następowało przez powieszenie, zaś zgodnie z przepisami kodeksu karnego

¹ H. Zaremska, *Niegodne rzemiosło. Kat w społeczeństwie Polski XIV–XVI wiek*, Warszawa 1986, s. 59, cyt. za: *Rocznik kapitulny krakowski. Monumenta Poloniae Historia*, t. II, Warszawa 1961, s. 815; H. Grajewski, *Kara śmierci w prawie polskim do połowy XIV wieku*, Warszawa 1956, s. 187–190, 203, 204.

² B. Hernik-Pikulska, *Kara śmierci*, Kraków 2006, s. 80–86.

wojskowego przez rozstrzelanie. Przepisy wykonawcze zawarte w kodeksie postępowania karnego regulowały, iż „wyrok śmierci wykonywa się w miejscu zamkniętym, niepublicznie. Przy wykonywaniu wyroku śmierci powinien być obecny prokurator, naczelnik więzienia, protokolant, lekarz i duchowny wyznania, do którego należy skazany. Poza tym może być obecny obrońca, którego o terminie stracenia należy zawiadomić”³. Konspiracyjny charakter polskiego sądownictwa podziemnego zarówno w świetle przepisów kodeksu sądów kapturowych ZWZ z maja 1940 r. z przepisami materialnymi, jak i statutu Wojskowych Sądów Specjalnych ZWZ-AK z listopada 1941 r. determinował formę wykonywanych egzekucji. Nie były one *stricte* „publiczne”, ale często wykonywano je w miejscu publicznym w obecności przypadkowych świadków. Dekret Prezydenta RP z 30 marca 1943 r. o odpowiedzialności karnej za zbrodnie wojenne oraz czyny przestępne, które z naruszeniem prawa międzynarodowego popełnione były na szkodę Państwa Polskiego, polskiej osoby prawnej i obywatela polskiego przewidywał karę więzienia, więzienia dożywotniego lub karę śmierci. Dekret nie wprowadzał szczególnej formy wykonania kary śmierci⁴.

W ZSRR procesy zbrodniarzy wojennych, prowadzone przed trybunałami wojennymi oraz sądami wojenno-polowymi, opierały się na dwóch podstawach materialnoprawnych: art. 58¹ lit. a kodeksu karnego ZSRR oraz przepisach dekretu z 19 kwietnia 1943 r. Prezydium Rady Najwyższej ZSRR – O karaniu niemiecko-faszystowskich przestępców winnych zabójstw i znęcania nad ludnością cywilną i jeńcami czerwonooarmistami, szpiegów, zdrajców ojczyzny i ich pomocników. Wprowadzona przepisami dekretu forma egzekucji publicznej, połączona z pozostawieniem zwłok skazańca na szubienicy, „żeby wszyscy wiedzieli, jak są karani i jaka kara dosięga każdego, kto dokonuje przemocy i rozprawia się z ludnością cywilną i kto zdradza swoją Ojczyznę”⁵, miała pełnić funkcję odstraszącą czy też, inaczej mówiąc, funkcję prewencji ogólnej. W marcu 1945 r. z rosyjskim filmem dokumentalnym obrazującym jeden z takich procesów zapoznał się sędzia Robert H. Jackson,

³ Kodeks postępowania karnego z dnia 19 marca 1928 r. (Dz.U. z 1950 r., nr 40, poz. 364), Kodeks karny wojskowy (Dz.U. z 1928 r., nr 36, poz. 328).

⁴ Były to następujące przestępstwa: sprowadzenie niebezpieczeństwa powszechnego dla życia lub zdrowia ludzkiego, spowodowanie śmierci, szczególnego udrczenia, kalectwa, trwałej choroby fizycznej lub psychicznej, trwałej niezdolności do pracy zawodowej, poddanie czynnowi nierządному lub wysiedlenie obywatela polskiego, dokonanie wbrew normom prawa międzynarodowego rabunku, kradzieży, zniszczenia lub istotnego uszkodzenia mienia publicznego lub prywatnego, jeżeli mienie to stanowi wartość ogólnonarodową, zmuszanie obywatela polskiego do wstąpienia do wojska lub wbrew normom prawa międzynarodowego do pracy dla nieprzyjaciela. Cz. Pilichowski, *Ściganie i karanie sprawców zbrodni wojennych i zbrodni przeciwko ludzkości. Wybór dokumentów*, Warszawa 1978, s. 128.

⁵ *Ukaz Prieziduma Wierchowonego Sowietu ot 19 aprielia 1943 g.*, [w:] *Sbornik zakonodatielnych i normatiwnych aktow o riepresjach i reabilitacji političieskich riepiesji*, cz. II, Kursk 1999, s. 237.

późniejszy oskarżyciel w procesie norymberskim reprezentujący Stany Zjednoczone Ameryki. Odbywający się w Charkowie trzydniowy proces niemieckich oficerów oskarżonych o zabójstwa ludności cywilnej zakończył się egzekucją przeprowadzoną w obecności kilkudziesięciu tysięcy osób na jednym z placów miasta. Amerykański sędzia wyraził opinię, iż „był to nad wyraz interesujący pokaz praktycznego wykorzystania rosyjskiego zwyczaju, zgodnie z którym podsądni sami dowodzą zasadności oskarżenia”⁶. Pomijając w tym miejscu problematykę związaną z dowodzeniem winy w tym⁷ i podobnych procesach, warto przybliżyć występujący w nich aspekt związany z funkcją publicznej formy wykonania egzekucji i wpływ rozwiązań przyjętych przez regulacje prawne ZSRR na polskie dekrety PKWN stosowane wobec zbrodniarzy wojennych.

Zaznaczyć jednak należy, że obok wspomnianego dekretu z 19 kwietnia 1943 r. podstawą skazania zbrodniarzy wojennych w ZSRR był również art. 58¹ lit. a kodeksu karnego RSFRR, stosowany w szczególności podczas procesów przebiegających przed trybunałami wojennymi. Ustawa o ustroju sądowym ZSRR z 16 sierpnia 1938 r. do właściwości trybunałów wojennych działających w autonomicznych i związkowych republikach przy okręgach wojennych, frontach, morskich flotach, armiach, korpusach, innych wojskowych jednostkach i garnizonach przekazywała rozpatrywanie przestępstw popełnionych przez wojskowych oraz przestępstw, które zgodnie z innymi przepisami zostały przekazane do ich właściwości. Przykładem takiej regulacji był art. 7 dekretu z 22 czerwca 1941 r. – O stanie wojennym. Zgodnie z jego treścią w miejscach, w których stan taki ogłoszono, wszystkie sprawy dotyczące przestępstw przeciwko obronności, porządkowi powszechnemu i bezpieczeństwu państwa podlegały rozpatrzeniu przez trybunały wojenne⁸. Osoby, które – jak uznalibyśmy obecnie – popełniały zbrodnie wojenne, a zgodnie z przepisami cytowanego kodeksu karnego działały przeciwko bez-

⁶ *Dziennik Jacksona*, Biblioteka Kongresu, Dział Rękopisów, Papiery Roberta H. Jacksona, s. 79, cyt. za: D. Irving, *Norymberga ostatnia bitwa*, Warszawa 1999, s. 33.

⁷ M. Kożewnikow *Istoria Sowieckowo Suda 1917–1956*, Moskwa 1957, s. 337. Wyrok Wojennego Trybunału 4. Ukraińskiego Frontu wydany w grudniu 1943 r. za przestępstwa popełnione w Charkowie i rejonie charkowskim na podstawie dekretu Prezydium Rady Najwyższej ZSRR z 19 kwietnia 1943 r. – O środkach karania niemiecko-faszystowskich złoczyńców za znęcanie się i mordowanie cywilnych obywateli radzieckich i wojennych jeńców czerwonarmistów, szpiegów, zdrajców Ojczyzny spośród obywateli radzieckich i ich pomocników. „W ZSRR obszerną i skomplikowaną pod względem swego charakteru pracę w zakresie badań zbrodni popełnionych przez faszystów wykonali wojskowi prokuratorzy i śledczy. W wyniku tej pracy otrzymano obszerny materiał dowodowy. Prokuratura Wojskowa, Nadzwyczajna Komisja Państwowa i organy Bezpieczeństwa Państwowego wykonywały nie tylko badania, lecz zajmowały się poszukiwaniem zbrodniarzy wojennych, co umożliwiło już w 1943 i 1944 roku przeprowadzenie procesów sądowych wytoczonych największym zbrodniarzom i ich współuczestnikom w Krasnodarze, Charkowie, Kijowie, Smoleńsku i innych miastach” – N.S. Aleksiejew, *Złodziejania i wozmiędzije, priestuplennia protiv czietowiecziestwa*, Moskwa 1986, s. 337–338.

⁸ M. W. Kożewnikow, op. cit., s. 328.

pieczeństwu państwa radzieckiego i były uznane za obywateli ZSRR, sądzono na podstawie penalizującego „zdradę ojczyzny” art. 58¹ lit. a zawartego w rozdz. 1: Przesłępstwa przeciwko państwu Działu I: Przesłępstwa kontrrewolucyjne części szczególnej kodeksu karnego RSFRR. Za zdradę ojczyzny uznawane było także udzielanie pomocy niemieckim okupantom przy dokonywaniu przemocy i grabieży na „czasowo okupowanym terytorium ZSRR”⁹.

Przepis art. 58¹ kodeksu karnego RSFRR, który wszedł w życie 8 czerwca 1934 r., dotyczył czynów popełnionych przez obywateli ZSRR na szkodę mocy wojennej ZSRR, jego niezawisłości państwowej lub nienaruszalności jego terytorium, takich jak: szpiegostwo, zdrada tajemnicy wojskowej lub państwowej, przejście na stronę nieprzyjaciela, ucieczka za granicę. Popełnienie tych czynów karane było najwyższym wymiarem kary – karą śmierci wykonywaną przez rozstrzelanie z konfiskatą całego mienia, a przy zaistnieniu okoliczności łagodzących – karą pozbawienia wolności na okres lat 10 z konfiskatą całego mienia. Zgodnie z art. 58¹ lit. b te same przestępstwa popełnione przez żołnierzy karane były wyłącznie najwyższym wymiarem kary – karą śmierci przez rozstrzelanie z konfiskatą całego mienia¹⁰.

Z kolei pkt 1 dekretu z 19 kwietnia 1943 r. Prezydium Rady Najwyższej ZSRR – O karaniu niemiecko-faszystowskich przestępców winnych zabójstw i znęcania nad ludnością cywilną i jeńcami czerwonoarmistami, szpiegów, zdrajców ojczyzny i ich pomocników stanowił, że: „niemieccy, włoscy, rumuńscy, węgierscy, fińscy faszystowscy przestępcy biorący udział w zabójstwach i znęcaniu nad ludnością cywilną i jeńcami czerwonoarmistami, a także szpiegów i zdrajcy spośród sowieckich obywateli karani są karą śmierci przez powieszenie”¹¹. Punkt 2 dekretu przewidywał łagodniejszą sankcję wobec osób uznanych za pomocników w dokonywaniu wymienionych przestępstw: „Pomocnicy z miejscowej ludności zdemaskowani w okazywaniu pomocy przestępcom w dokonywaniu rozgromienia i przemocy wobec ludności cywilnej i jeńców czerwonoarmistów karani są zsyłką na prace katorżnicze na okres od 15 do 20 lat”¹².

Rozpatrywanie tego typu spraw akt ten powierzał wojenno-polowym sądom ustanowionym przy dywizjach armii w składzie: przewodniczący wojennego trybunału dywizji, naczelnik specjalnego oddziału dywizji, zastępcza do-

⁹ A. Trajnin, B. Menszagin, Z. Wyszyńska, *Ugołownyj kodeks RSFSR – komentarij*, pod red. i z przedmową przewodniczącego Sądu Najwyższego ZSRR I. T. Golakowa, Moskwa 1946, s. 63–65.

¹⁰ Ibidem, s. 64–65.

¹¹ Ukaz Prieziduma Wierchownogo Sowietu ot 19 apriela 1943 g., [w:] *Sbornik zakonodatelnych i normatiwnych aktow...*, s. 237; A. Gercenzon, *Prawo karne. Część ogólna*, Warszawa 1952, s. 475–478. Na podstawie dotychczas obowiązujących aktów prawnych – kodeksu karnego RSFRR i kodeksów poszczęólnych republik ZSRR – karę śmierci wykonywano przez rozstrzelanie.

¹² Ukaz Prieziduma Wierchownogo Sowietu ot 19 apriela 1943 g., [w:] *Sbornik zakonodatelnych i normatiwnych aktow...*, s. 237.

wódcy dywizji wydziału politycznego, z udziałem prokuratora dywizji. Dekret nie przewidywał możliwości wniesienia zażalenia bądź skargi na decyzje wojenno-polowego sądu. Akt ten wprowadzał specjalny tryb zatwierdzania i wykonywania wyroków. Zgodnie z pkt 4 dekretu wyroki po zatwierdzeniu przez dowódcę dywizji były wykonywane niezwłocznie, a pkt 5 głosił: „wykonanie wyroków wojskowych sądów polowych, powieszenie skazanych na śmierć wykonywać publicznie, przy ludności, a ciała powieszonych pozostawiać na szubienicy przez kilka dni, żeby wszyscy wiedzieli, jak są karani i jaka kara osiąga każdego, kto dokonuje przemocy i rozprawia się z ludnością cywilną i kto zdradza swoją Ojczyznę”¹³.

Regulacja umożliwiająca wykonanie publicznej egzekucji przetransformowana została do prawodawstwa polskiego. Zgodnie z dekretem PKWN z 1 grudnia 1944 r. zmieniającym kodeks postępowania karnego, taka forma egzekucji była dopuszczalna z uwagi „na szczególny charakter przestępstwa”¹⁴. Publiczne wykonanie orzeczonej kary śmierci stosowano również wobec sprawców „zbrodni faszystowsko-hitlerowskich” skazywanych na podstawie dekretu PKWN z 31 sierpnia 1944 r. – O wymiarze kary dla faszystowsko-hitlerowskich zbrodniarzy winnych zabójstw i znęcania się nad ludnością cywilną i jeńcami oraz dla zdrajców Narodu Polskiego¹⁵. Wcześniej, tj. 31 maja 1944 r., Rada Wojenna Polskich Sił Zbrojnych przy Związku Patriotów Polskich wydała dekret – O wymiarze kary dla niemiecko-faszystowskich złoczyńców, winnych zabójstw i znęcań nad ludnością cywilną i jeńcami wojennymi, który był dokładnym tłumaczeniem dekretu radzieckiego z 19 kwietnia 1943 r.¹⁶

Pierwszym z procesów zakończonych publiczną egzekucją był proces sześciu członków załogi obozu KL Lublin w Majdanku, który odbył się w listopadzie i grudniu 1944 r. Wyrok na pięciu spośród sześciu oskarżonych został wykonany publicznie w obecności tysięcy gapiów oraz prasy na terenie obozu¹⁷. Kolejna publiczna egzekucja odbyła się 4 lipca 1946 r. w Gdańsku wobec 11 skazanych członków załogi obozu koncentracyjnego Stutthof. Według niektórych źródeł miało się jej przyglądać ponad 100 tys. osób. 21 lipca 1946 r. w Poznaniu publicznie powieszono A. Greisera, namiestnika Rzeszy w Kraju Warty po procesie przeprowadzonym przed Najwyższym Trybuna-

¹³ Ibidem.

¹⁴ Dz.U. z 1944 r., nr 13, poz. 70.

¹⁵ Dz.U. z 1944 r., nr 4, poz. 16. Publiczne egzekucje zdarzały się wobec działaczy organizacji niepodległościowych po wyrokach WSR, tak podaje np. Z. Leszczyńska, *Ginę za to co najgłębiej człowiek ukochać może. Członkowie organizacji niepodległościowych na Lubelszczyźnie skazani na karę śmierci przez sądy wojskowe (1944–1955)*, Lublin 2003, t. 2, s. 320–321.

¹⁶ Cz. Pilichowski, *Badanie i ściganie zbrodni...*, Warszawa 1975, s. 156; A. Lityński, *Historia prawa Polski Ludowej*, Warszawa 2005, s. 101.

¹⁷ Skazanymi byli: H. Vogel, W. Gerstenmeier, A. Terenes, T. Schoellen, H. Stalp. Szósty oskarżony – E. Polhman – przed zakończeniem procesu popełnił samobójstwo.

łem Narodowym. Egzekucję R. Hessa, komendanta obozu Auschwitz–Birkenau, trudno zaś określić jako publiczną, choć odbyła się na placu dawnego obozu, a przy jej wykonaniu obecni byli przedstawiciele byłych więźniów, Ministerstwa Sprawiedliwości, prokuratury i Urzędu Bezpieczeństwa. Zwłoki Hessa prawdopodobnie zostały spalone po egzekucji, zwłoki 11 skazanych w procesie sądu specjalnego w Gdańsku oprawców z obozu Stutthof przekazane zostały do Akademii Medycznej w Gdańsku¹⁸. Zatem w tych przypadkach nie praktykowano wzorem radzieckiego dekretu pozostawiania zwłok wisielców w miejscu egzekucji celem spotęgowania funkcji odstraszenia potencjalnych przestępców.

**УКАЗ
ПРЕЗИДИУМА ВЕРХОВНОГО СОВЕТА СССР
от 19 апреля 1943 г.**

о мерах наказания для немецко-фашистских злодеев виновных в убийствах и истязаниях советского гражданского населения и пленных красноармейцев, шпионов, изменников Родины из числа советских граждан и их пособников

В освобожденных Красной Армией от немецко-фашистских захватчиков городах и селах обнаружено множество фактов неслыханных зверств и чудовищных насилий, учиненных немецкими, итальянскими, румынскими, венгерскими, финскими фашистскими извергами, гитлеровскими агентами, а также шпионами и изменниками Родины из числа советских граждан над мирным советским населением и пленными красноармейцами. Многие десятки тысяч ни в чем не повинных женщин, детей и стариков, а также пленных красноармейцев зверски замучены, повешены, расстреляны, заживо сожжены по приказам командиров воинских частей и частей жандармского корпуса гитлеровской армии, начальников гестапо, бургомистров, военных комендантов городов и сел, начальников лагерей для военнопленных и других представителей фашистских властей.

Между тем, ко всем этим преступникам, виновных в совершении кровавых расправ над мирным советским населением и пленными красноармейцами, к их пособникам из местного населения применяется в настоящее время мера возмездия, явно не соответствующая содеянным ими злодеяниям.

¹⁸ J. Grabowska, *Stutthof – przewodnik, informator historyczny*, Gdańsk – Sztutowo 2004; B. Rabij, *Sprawiedliwość czy hańba?*, „Focus Historia” 2007, nr 1; A IPN sygn. 196/11-196/38 (proces A. Greisera); A IPN sygn. 196/82-196/115 (proces R. Hessa); A PMM sygn. XX-1 (proces członków załogi obozu na Majdanku).

Имея ввиду, что расправа и насилия над беззащитными советскими гражданами и пленными красноармейцами и измена Родине являются самыми позорными и тяжкими преступлениями, самыми гнусными злодеяниями, Президиум Верховного Совета СССР

п о с т а н а в л я е т:

- Установить, что немецкие, итальянские, румынские, венгерские, финские фашистские злодеи, уличенные в совершении убийств и истязаний гражданского населения и пленных красноармейцев, а также шпионы и изменники из числа советских граждан караются смертной казнью через повешение.
- Пособники из местного населения, уличенные в оказании содействия злодеям в совершении расправ и насилий над гражданским населением и пленными красноармейцами, караются ссылкой в каторжные работы на срок от 15 до 20 лет.
- Рассмотрение дел о фашистских злодеях, виновных в расправах и насилиях над мирным советским населением и пленными красноармейцами, а также шпионах, изменниках Родины из числа советских граждан и о их пособниках из местного населения возложить на военно-полевые суды, образуемые при дивизиях действующей армии в составе: председатели военного трибунала дивизии (председатель суда), начальника особого отдела дивизии, заместителя командира дивизии по политической части (членов суда), с участием прокурора дивизии.
- Приговоры военно-полевых судов при дивизиях утверждать командиру дивизии и приводить в исполнение немедленно.
- Приведение в исполнение приговоров военно-полевых судов при дивизиях, повешение осужденных к смертной казни производить публично, при народе, а тела повешенных оставлять на виселице в течение нескольких дней, чтобы все знали, как караются и какое возмездие постигает всякого, кто совершает насилие и расправу над гражданским населением и кто предает свою Родину.

Źródło: *Sbornik zakonodatelnych i normatywnych aktów o represjach i rehabilitacji polityczeskich represji*, cz. II, Kursk 1999, s. 237.

**ROZPORZĄDZENIE
PREZYDIUM RADY NAJWYŻSZEJ ZSRR
z dnia 19 kwietnia 1943 r.**

**o środkach karnych wobec zbrodniarzy niemiecko-faszystowskich,
winnych zabójstw i torturowania radzieckiej ludności cywilnej
i czerwonarmistów wziętych do niewoli, szpiegów, zdrajców Ojczyzny
wśród obywateli radzieckich i ich współników**

W wyzwolonych od niemiecko-faszystowskich najeźdźców przez Armię Radziecką miastach i wsiach ujawniono wiele faktów niesłychanego bestialstwa i potwornej przemocy dokonanych przez niemieckich, włoskich, rumuńskich, węgierskich, fińskich faszystowskich potworów, agentów hitlerowskich oraz szpiegów i zdrajców Ojczyzny spośród radzieckich obywateli na pokojowej radzieckiej ludności i wziętych do niewoli czerwonarmistach. Dziesiątki tysięcy nie niewinnych kobiet, dzieci i starców oraz wziętych do niewoli czerwonarmistów bestialsko zamęczono, powieszono, rozstrzelano, spalono żywcem na rozkaz dowódców jednostek wojskowych i jednostek korpusu żandarmerii armii hitlerowskiej, naczelników gestapo, burmistrzów, komendantów wojskowych miast i wsi, naczelników obozów dla jeńców wojennych i innych przedstawicieli władz faszystowskich.

Tymczasem wobec wszystkich tych przestępców winnych dokonania krwawych rozpraw na pokojowej radzieckiej ludności i wziętych do niewoli czerwonarmistach, wobec ich współników wśród miejscowej ludności stosowany jest w chwili obecnej środek karny jawnie nieodpowiadający dokonanym przez nich zbrodniom.

Biorąc pod uwagę, że rozprawa i przemoc wobec bezbronnych obywateli radzieckich i wziętych do niewoli czerwonarmistów oraz zdrada Ojczyzny są najhaniebniejszymi i najcięższymi przestępstwami, nikczemnymi zbrodniami, Prezydium Rady Najwyższej ZSRR

p o s t a n a w i a:

- 1) Stwierdzić, że niemieccy, włoscy, rumuńscy, węgierscy, fińscy zbrodniarze faszystowscy przyłapani na dokonywaniu zabójstw i torturowaniu ludności cywilnej oraz wziętych do niewoli czerwonarmistów, a także szpiegów i zdrajcy spośród obywateli radzieckich skazywani są na karę śmierci przez powieszenie.
- 2) Wspólnicy z miejscowej ludności, przyłapani na udzielaniu pomocy zbrodniarzom przy dokonywaniu rozpraw i przemocy na ludności cywilnej i wziętych do niewoli czerwonarmistach, karani są zesłaniem na katorżnicze roboty na okres od 15 do 20 lat.

- 3) Rozpatrzenie spraw zbrodniarzy faszystowskich winnych rozpraw i przemocy wobec pokojowej ludności radzieckiej i wziętych do niewoli czerwoarmistów oraz szpiegów, zdrajców Ojczyzny spośród obywateli radzieckich i ich współników wśród miejscowej ludności powierza się wojskowym sądom polowym, tworzonemu przy dywizjach funkcjonującej armii, w składzie: przewodniczący trybunału wojennego dywizji (przewodniczący sądu), naczelnik specjalnego wydziału dywizji, zastępca dowódcy dywizji ds. politycznych (członkowie sądu), z udziałem prokuratora dywizji¹⁹.
- 4) Wyroki wojskowych sądów polowych przy dywizjach zatwierdza dowódca dywizji i natychmiast wykonuje.
- 5) Wykonanie wyroków wojskowych sądów polowych, powieszenie skazanych na śmierć wykonywać publicznie, przy ludności, a ciała powieszonych pozostawiać na szubienicy przez kilka dni, żeby wszyscy wiedzieli, jak są karani i jaka kara dosięga każdego, kto dokonuje przemocy i rozprawia się z ludnością cywilną i kto zdradza swoją Ojczyznę.

Tłumaczenie: *Halina Drużyłowska*

Summary

Influence of the decree of the Supreme Soviet of the USSR on Polish criminal law concerning punishment of war criminals

Keywords: USSR Penal Code, death penalty, Majdanek, trial.

The aim of the article is to investigate the influence of Soviet legislation on Polish criminal law in terms of executing capital punishment on war criminals. Death penalty in Poland used as a deterrent was common as early as in the Middle Ages. This punishment carried out publicly was often seen in its aggravated form – the corpse was left on the gallows to decompose. Later, public executions were ceased.

In the 20th century in Poland, capital punishment was carried out publicly on war criminals, which had its roots in the USSR. In the Soviet Union the trials of war criminals were conducted before military tribunals and courts martial under the following substantive law: Art. 58a of the USSR

¹⁹ M.W. Kożewnikow, op. cit., s. 333; *Zakon o sudoustrojstwie SSSR, sojuznyh i awtonomnyh respublik*, Moskwa 1954, s. 13. Zgodnie z Konstytucją ZSRR, trybunały były sądami specjalnymi i składały się z Trybunałów Wojennych Wojsk NKWD, Trybunałów Wojennych Armii Radzieckiej, Trybunałów Wojennej Floty Morskiej, Trybunałów Kolei oraz Trybunałów Transportu Wodnego. Na mocy art. 57 ustawy o ustroju sądowym ZSRR z 16 sierpnia 1938 r. działały w autonomicznych i związkowych republikach przy okręgach wojennych, frontach i morskich flotach, armiach, korpusach, innych wojskowych jednostkach i garnizonach,

Penal Code and the decree of the Presidium of the Supreme Soviet of the USSR of 19 April 1943. Public execution introduced by the decree was accompanied by leaving the corpse of the convicts on the gallows “so that everyone could be aware [...] what punishment is imposed on anyone who commits violent acts and inflicts carnage on civilians and commits treason against their Motherland”.

Under the decree of the Polish Committee of National Liberation (PKWN) of 1 December 1944, which introduced changes into the Polish Code of Criminal Proceedings, public execution was admissible because of “the specific nature of the crime”. It was carried out especially on the people convicted of “Fascist-Hitlerite crimes” that were found guilty under the decree of the PKWN of 31 August 1944.

The first trial that ended with a public execution took place in November and December 1944. The death sentence was executed on five out of six defendants, members of the personnel of the Majdanek concentration camp, in the presence of thousands of viewers and the press in this very camp. The next public execution took place in Gdańsk on 4 July 1946 where 11 convicts, members of the personnel of the Stutthof concentration camp, were killed before the eyes of over 100 000 people. On 21 July 1946 in Poznań A. Greiser, governor of the Reichsgau Wartheland, was hanged publicly after a trial before the Supreme National Tribunal. The execution of R. Hoess, lieutenant colonel of the Auschwitz concentration camp, took place in the camp and it was witnessed by the representatives of ex-prisoners, the Ministry of Justice, the prosecutor’s office and the Public Security Office.